

Málnási Ferenc

**Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében
XXXIII.**

Anyanyelvoktatásunk 1948 után (II.)

Újra Sütő Andrást idézem, aki a *Székely serifek, román hercegecskéik* című írásában írja az 1973/273-as számú elnöki rendeletről: „A IV. Fejezet 85. szakaszában az olvasható, hogy az iskolai hálózat kiépítésének egységes szervezeti szabályai általános érvényűek, így tehát a nemzetiségi iskolákra nézve is kötelezők. Személyes tapasztalatom, hogy az osztályonkénti 25-ös létszám merev követelménye folytán tömegével szűntek meg — adott esetben 15-20 tanulóval is — magyar osztályok, ezzel szemben a Székelyföldön, amelynek lakossága nagyobbbrészt színmagyar, 2-3 román gyermek kedvéért is létrehozta román tanítási nyelvű osztályokat, mégpedig olyanformán, hogy hozzájuk csaptak 22-23 magyar gyereket. A 85. szakaszban egy mondatban szerepel az is szócska, „a nemzetiségek nyelvén is működő oktatási egységekről” beszél. Ez az *is* szócska micsoda szemfényvesztésre nyújt ma is lehetőséget a tanügyminisztériumnak. Hosszú évek során ennek az ürügyén nyilatkoztak sok helyütt, hogy a lakosság igényeinek megfelelően nemzetiségi oktatás is folyik, ezzel az is szócskával hadakozva védik a legnyíltabb törvénysértéseket is, hiszen ha valamely faluban, városkában 500 magyar gyermek helyett csak 50-nek, vagy éppenséggel 5-nek az anyanyelvi tanulását bizonyíthatják, azt már elkeresztelték egyenjogúságnak, általános érvényű anyanyelvi oktatásnak. Ahol száz magyar gyermek közül már csak három tanulhatott az anyanyelvén, ott a nemzetiségi oktatás hóhérai még mindig fenn bizonygatták országnak-világnak, hogy hiszen magyarul is tanulhatnak a nebulók...” (Sütő András 1993. 45-55.)

Az érvényben levő 1969/6-os számú tanügyi törvény II. fejezetének 9. szakasza előírta, hogy az együtt lakó nemzetiségek iskoláiban csak az iskola, illetve a tagozat előadási nyelvét ismerő tanszemélyzet oktathat. S bár a törvényt nem vonták vissza, a már korábban említett két székely megyében 1985-től kezdve túlnyomó többségben olyan tanárokat neveztek ki a magyar osztályokba is, akik nem ismerték a magyar nyelvet. A törvényes előírásokkal ellentétben ilyenkor a

tanulóknak a tanárok nyelve után kellett igazodniuk, tehát *a különböző tantárgyakat a továbbiakban román nyelven adták elő*. Belső utasítás is született, hogy a román nyelvet lehetőleg román anyanyelvű pedagógusok taníthatják. Természetes igény, de az is természetes lett volna, hogy az illető iskola tanulóinak anyanyelvét is ismerjék az oda kinevezett oktatók. A Székelyföldön a magyar nemzetiségű román-tanárok egy része pályamódosításra kényszerült, viszont nagy számban jelentek meg román-tanárok, akik nem tudtak magyarul. Újabb abszurd dráma: az ismeretlen román szavakat nem tudták lefordítani, megmagyarázni a magyar gyermekeknek, hanem román szinonimákkal próbálkoztak, így a szegény tanuló egy ismeretlen szó helyett kapott hármát-négyet, ám azokat sem ismerte, nem ismerhette... Visszatért a középkori latin oktatási módszer, amikor az iskolában magolták a latin szavakat, s büntetést kapott a magyarul beszélő tanuló. Nem az ördögöt festem a falra... 1984-től kezdve a magyar nyelv ellen frontális támadás indult meg, aminek kézzelfogható bizonyítéka, hogy nem maradt többé magyar tannyelvű középiskola. Több középiskolába román osztályokat telepítettek, kötelezővé tették az osztályfőnöki órák román nyelven történő tartását, előírták, hogy az iskolai gyűléseket, pionírfoglalkozásokat is románul kell lefolytatni, az iskolákból eltávolították a magyar feliratokat, s mindazokat az emlékeket, amelyek az iskola korábbi múltjára utalhattak volna, például a végzett tanulók érettségi tablóját, a falakra a párt-dokumentumokból gondosan kiválogatott idézetek kerültek, minden osztályba a pionírszervezet, a Kommunista Ifjúsági Szövetség, a Román Kommunista Párt címerével, valamint a vörös és nemzeti zászlóval ellátott „vörös sarkot” kellett elhelyezni, ahol cikkek, idézetek — román nyelven — „nevelték” az ifjúságot.

Az egyetemi oktatásban is évről évre szorult vissza a magyar hallgatók száma. Korábban intézkedések írták elő, hogy felvételizni a nemzetiségek nyelvén is lehet. Ez a rendelet — bár hivatalosan nem vonták vissza — fokozatosan érvényét veszítette, mintegy kinyilvánítva azt, hogy a sikeres felvételi vizsgának csak akkor lehet esélye, ha a felvételiző román nyelven végzi középiskolai tanulmányait. Ami szintén csak látszat, mert egyes egyetemi szakok esetében a *numerus clausus* alkalmazták, de olyan szakok is voltak, amelyeknél a nemzetiségi hallgatók számára a *numerus nullus* volt/van érvényben. Az anyanyelvi továbbtanulás lehetősége csaknem teljesen megszűnt, a kolozsvári egyetemen már csak a magyar tanszéken lehetett anyanyelven továbbtanulni, s az évek során a magyar nyelv és irodalom főszakon fokozatosan, drasztikusan csökkent a felvehető hallgatók száma. Valamikor kétszoros, 40-es létszámú évfolyamok voltak, ezeket később 25 főre korlátozták, majd 15-re csökkentették, s végül a nyolcvanas évek derekától mindössze hét-nyolc hallgatót lehetett felvenni. A '80-as évek gyakorlata volt az a módszer is, hogy a végzős hallgatókat a mellékszakkal Moldvába és Munténiába helyezték ki, bár a főtitkár többször is hangsúlyozta, hogy a hallgatókat szülőföldjükre helyezték ki. Belső intézkedés írta elő azt is, hogy a nemzetiségi származású oktató lektori (előadó tanári) állásnál magasabb pozíciót nem tölthet be.

A hetvenes évek elején a kolozsvári egyetemen magyarul is lehetett doktori fokozatot szerezni — ezt a lehetőséget is megszüntették. A doktorátusi vizsgára jelentkező személyek kiválasztását is megszigorították, az engedélyezést a megyei pártbizottságok hatáskörébe utalták át, ahol nemzetiségi szűrő működött (*Enyedi Sándor*, 1990. 10-12. 198-199.). Magam is átéltem ezt az orweli helyzetet, bár párttag voltam, hiszen fiatal végzősként 1965-ben kötelezően be kellett lépnem a pártba, de a többször beadott kérvényemre még csak nem is válaszoltak, csupán 1989 után iratkozhattam be a doktori vizsgára, s védhettem meg 1998-ban doktori disszertációm *A szöveg tan jelentősége az anyanyelvoktatásban* címmel (*Nyelvünk és Kultúránk*, 1999. október-december. 108. 93-112. és *Magiszter, a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségnek szakmai-módszertani folyóirata*. 2003. 2. 51-62.).

1978-ban jelent meg a Nevelés- és Oktatásügyi Törvény (1978/28.), amelynek 18. szakasza kimondta „A Nevelés- és Oktatásügyi Főtanács, valamint a Nevelés- és Oktatásügyi Minisztérium viseli a teljes felelősséget a párt és az állam oktatáspolitikájának szervezési, irányítási és ellenőrzési intézkedéseinek egységes megvalósításáért”. Ez a rendszer a párt közvetlen vezető szerepét volt hivatott érvényesíteni, s az új miniszter, Susana Gâdea érvényt is szerzett a központi vezetés gondolatának, a *homo politechnicus* megteremtése volt a cél, egy olyan ember-típus kialakítása, aki minden központi elvárást szó nélkül teljesít. A tanfelügyelőségek a minisztérium, de valójában a megyei néptanácsok hatáskörébe kerültek, s mivel a megyei néptanácsok a megyei pártbizottságok közvetlen hatáskörébe tartoztak, a megyei első titkáron keresztül egyenes út vezetett a párt főtitkára felé (*Murvai László*, 1996. 43.). Románia Alkotmányának 32. szakasza szerint Románia minden állampolgára egyenlő jogokat élvez az oktatás minden szintjén és formájában, társadalmi és anyagi helyzetétől, nemtől, fajtól, nemzetiségtől, politikai vagy vallási hovatartozástól függetlenül. Ez a kitétel szerepel a Nevelés- és Oktatásügyi Törvényben is. A 106. szakasz: „A nem román nemzetiségű lakosságot is magába foglaló területi-államigazgatási egységekben az egységes szervezeti felépítési szabályoknak megfelelően az illető nemzetiségek nyelvén is működő oktatási egységeket, tagozatokat, osztályokat vagy csoportokat szerveznek. Az illető helységekben működő szakmai és mesterképző iskolákban, szakképesítési tanfolyamokon és agro-zooteknikai tömegoktatásban a didaktikai tevékenységek az együttélő nemzetiségek nyelvén is lebonyolíthatók (*Murvai László* 1996. 55.). Figyeljünk fel az igére: *lebonyolíthatók*, vagyis feltételes módban, s a szöveg szinten ez így is, úgy is értelmezhető. A 109. szakasz: „A törvénynek megfelelően szervezett felvételi versenyvizsgákon az együttélő nemzetiségekhez tartozó jelölteknek joguk van nemzetiségük nyelvén vizsgázni. Azokból a tantárgyakból, amelyeket ezen a nyelven tanultak.” (A felvételi a román oktatási rendszerben legalább kétszer adatik meg minden jelöltnek: a középiskola IX. osztályába és a felsőoktatásba.) Éltek is a jelöltek ezzel a jogukkal. Teljes mértékben 1985-ig, amikor a Kettes Kabinet (ennek volt a vezetője dr. Elena Ceaușescu, akadémikus), a törvény kitételének megváltoztatása nélkül, már nem biztosították mara-

déktalanul az anyanyelven való felvételi jogát. Nesze neked törvény, nesze neked anyanyelvoktatás! A hírhedt Anghelescu-törvény óta, amely elrendelte, hogy Románia történelmét és földrajzát a kisebbségi iskolákban is román nyelven kell tanítani, több olyan próbálkozás volt, hogy az anyanyelvű oktatásban bizonyos tantárgyakat románul tanítsanak. Ez történt 1973-ban, amikor az akkori pedagógiai líceumokban a szaktantárgyakat: (pszichológia, pedagógia, didaktika) románul kellett oktatni egy miniszterhelyettesi rendelkezés eredményeként. Az 1977-es líceumi reform jó alkalmat szolgáltatott a „szaktantárgyak” fogalomkörének a kiszélesítésére, mert a líceumok 75 %-a szaklíceummá vált. Az 1978-as törvény, illetve az 1979-es Óraterv azt a status quot szentesítette volna. A székely megyékben azonban zavargások törtek ki, a pártvezér székelyföldi látogatásra indult, s Bukarestbe visszatérve elrendelte, hogy a szaktantárgyakat anyanyelven kell tanítani. A diktatúrában ez is lehetséges volt (Murvai László 1996. 58.). Szerintem is diktatúra, még akkor is ha javunkra döntöttek! A Nevelés- és Oktatásügyi Törvény IV. fejezet 87. szakasza azt is elrendelte, hogy a nemzeti kisebbségek azon tanulói számára, akik román nyelven tanulnak, kérésre, tantárgyként biztosítják a kisebbségek anyanyelvének és irodalmának oktatását. Sütő Andrást idézem: „A román osztályba iratkozott magyar gyermek, ne vitassuk most, hogy miért volt kénytelen abba iratkozni, kötelező tantárgyként tanulja a román nyelvet és irodalmat, ezzel szemben nem kötelező saját nyelvének és nemzeti irodalmának tanulása, de kérheti annak tanulási lehetőségét... Nem kell zseniális pedagógusnak lenni ahhoz, hogy tudhassa bárki: ez abszurd elgondolás. A román osztályokba bejutott magyar gyermekek nem fognak fölös tantárgyat kérni, és önhibájukon kívül maradnak félalfabéták saját nemzeti kultúrájuk ismeretében. Persze ugyanilyen szintű gondolkodás az is, hogy a román osztályba került magyar gyermekek majd összeülnek, felnőttek módjára megtanácskozzák anyanyelvi kívánságaikat, azokat papírra vetik, és az iskolaigazgató asztalára teszik, vagy esetleg deputációt alakítanak, hogy az kérjen kihallgatást a miniszternél stb.” (Sütő András, 1993. 49.) Csak annyit fűznék hozzá, hogy Karinthy Frigyes tollára illő javaslat, helyzet, a megoldást is megtalálná! Mert ilyen fakultatív órák tartását tanári pályám során magam is kipróbáltam — két hónapig! —, mert szinte mindig éppen akkor akadt más elfoglaltsága a tanulóknak az órarend szerint vagy éppen akkor kellett valamilyen sürgős pionírtevékenységet tartani!

A sort, erdélyi anyanyelvoktatásunk kálváriájának állomásait folytathatnám... Anyanyelvoktatásunk, de az anyanyelven folyó oktatásunk mélypontja ez a helyzet! A török „elnyomás”, utána a Habsburg-politikai, a németesítés nem okozott annyi kárt, mint az, hogy az 1867-es oktatási törvények „magyarosító” politikája idején „elszenvedett” dolgokért a XX. század utolsó évtizedeiben tanuló generációkat büntették/büntetik meg a bibliai figyelmeztetés jegyében? A tárgyalat, bemutatott, a történelmileg hiteles törvények, rendelkezéseknek az anyanyelvoktatást fékező, gátló, sokszor a tiltást súroló hatását nem csupán diákjaink, az ártatlan gyermekek érezhették. Pedagógusok, óvónők, tanítók, tanárok, oktatók,

könyvtárosok, akiknek a szülőföldtől messzire kínáltak katedrát, állást. Ahol, ha ösztöndíjas voltál, legalább három évig ott kellett tanítanod, albérlésben laknod, mert nagyon kevés helyen vártak lakással, s ha lakást adtak, automatikusan búcsút mondhattál szülőhelyed szerinti állandó lakóhelyednek... Esetleg évekig „flotant”, ideiglenes lakhely szerepelt a személyi igazolványodban. Viszont a ritkán meghirdetett versenyvizsgára csak oda jelentkezhettél, ahol állandó lakhelyed volt. Ismertek voltak a „zárt városok”, ahova nemzeti közösségünk tagjait nem szívesen fogadták. (Legenda szólt arról az Ungur nevezetű párttitkárról, aki szerint ő a legutolsó „ungur”, aki Vásárhelyen letelepedhetett.) Ördögien kigondolt terv, hogy soha ne térhess haza!

De mindez kibírható volt, sőt „gyönyörű sors” (Salamon Ernő szavaival), mert hiszen taníthattál, figyelő gyermekszemek előtt olvashattad a Toldit (a teljes szöveget is, hiszen a tankönyvekben csonka szöveg szerepelhetett!), felolvashattad a „Szép magyar leventék, aranyos vitézek...” sort is, néprajzi múzeumot rendezhettél be az iskolában, kicsi kezek segítettek faekét, kancsókat, festett, faragott bútorokat, népviseletet gyűjteni, könyveket adhattál tanítványaid kezébe, népdalokat gyűjthettél és énekelhettél (Boldogan énekelünk órán, kirándulásokon, táborokban a *Népdal ábécénket*, benne majdnem 150 népdalt, az *Ablakomba, ablakomba, besütött a holdvilág...* kezdetű népdaltól a *Kimentem a selyemrétre kaszálni...* népdalon át el a *Zöld erdőben, zöld mezőben sétálgat egy páva...* népdalig, benne a Vásárhelyen szót hol szép kis Gyantán, Körösréven, Kolozsváron, Egeresen, Szentlászlóban, Bogártelkén szavakkal helyettesítve. Tanári pályám során román osztályokban is tanítottam, hol mezőgazdaságtant, hol orosz nyelvet, s természetesen, hogy kirándulni és táborokba is együtt mentünk, nekik is megtanítottam az *Az a szép, az a szép...* kezdetű dalt, az *Erdő mellett nu-i bine să steie, Mert sok fát kell trebuie să taie...* erdélyi népdalt, s mi is szívesen énekeljük a szép bihari nótát: *Aseară trecu călare, pe poarta dumitale...* Amikor megtanultuk az *Az a szép...* nótát, elénekeljük finn nyelven is: *Kaunis, kaunis on, Jolla sinisilmät on. Jolla sinisilmät on...* Sorra vettük a szép orosz, francia és angol dalokat is, Réven, ahol szlovák gyerekek is jártak a líceumba, tanultam a *Maruszja...* kezdetű dalt és énekeljük felszabadultan, közösen magyar, román és szlovák diákjaimmal.)

Nyelvi játékok segítségével ismerkedhettünk anyanyelvünk szépségeivel, irodalmi albumot készíthettünk, amelyhez neves erdélyi magyar íróinktól kaptunk dedikált fényképet és kéziratot, verset, prózát, irodalmi kirándulásokon bejárhattuk Erdély csodálatos tájait, irodalmi bölcsőhelyekre, Farkaslakára, Nagyszalontára, Kisbaconba, Adyfalvára, Fehéregyházára jutottunk el, de természetesen Mihai Eminescu szülőfalujába is, Ipotești-re, Ion Creangă szülőhelyére, Humulești-be is, a bukaresti Román Irodalmi Múzeumba... Szerencsés voltam, mert az én magyartanári pályám így alakult 1965-től 1989-ig. Mert voltak áldozatok is, kirúgott magyartanárok, börtönéveket szenvedettek, a fogvatartás idején elhunytak... Hány és hány kollégát — ma sem tudjuk pontosan a számukat! — tartóztattak le koholt vádak alapján, hányan szenvedtek rövidebb-hosszabb börtönbüntetést,

hányan és hányan pusztultak el égbekiáltó, embertelen körülmények között, s ha pedig a csoda folytán kibírták, a büntetés letelte után búcsút mondhattak tanári, választott pályájuknak! Hány és hány tanár — de más értelmiségi is —, a börtön elől vagy után, vándorbotot vett a kezébe, s talán a Földgolyó másik felén tette azt le... Hány és hány esetben történet meg, hogy magyartanárokat, akik néprajzi gyűjtőmunkát szerettek volna végezni, galád módon megaláztak, mondván: „Népi emlékeket gyűjtöget, hogy kilopja Magyarországra!” Idecspatakán (Idicel), ebben a Maros megyei román faluban történt, ott, ahol 1913-ban *Bartók Béla* rábukkant ama csodálatos kolindára, amelynek metaforikus gondolatiságából lobbant fel a *Cantata profana*, nos, ott, a népdalokat gyűjtő szakembereket, tévéseket „a forradalmi éberség magánszorgalmú kutyái” (Illyés Gyula szavai) elkergették. Sütő András keserűen jegyzi meg: „Ma Bartók se gyűjthetne Romániában” (*Sütő András*, 1993. 118.).

1988-ban Sütő András, nemzeti közösségünk sérelmeinek, az emberi méltóságnak és autonómiának egyetemes védelmezője (*Görömbei András*), aki számtalanszor emelte föl a szavát, levelet — ki tudja hányadikat? — küldött: *Magyar eredetű románokká lettünk?* címmel Vincze Jánosnak, a Magyar Nemzetiségű Román Dolgozók Országos Tanácsa elnökének. Szinte teljes egészében idézni lehetne az erdélyi magyar nemzeti közösségünket ért sérelmek felsorolása miatt. *Hová lett a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Országos Tanácsa?, Mégis lehet fából vaskarikát csinálni?, Lehetséges ilyen kísérlet a fasizmus leverése után? Egy valaha létezett nemzetiségi felépítmények, Hol van már az arányos képviselő?* alcímek utalnak a szövegben felsorakoztatott panaszáradataira. Most csupán az *Egy iskolai hálózat fölszámolásáról* alcím alatti szövegből idézünk: „...a Magyar Népi Szövetség fölszámolásával egyidejűleg a kultúrpolitika teoretikusai meg nem fújták és fúvatták karrierista magyarjainkkal is a nemzetiségi elszigetelődés veszedelmének kürtjeit. *Izoláció!* — mondták a tanügyminisztériumban és fölszámolták az eladdig demokratikus vívmánynak tartott önálló magyar iskolai hálózatunkat. *Izolacionizmus!* — vették revízió alá a kolozsvári Bolyai Magyar Tannyelvű Állami Tudományegyetem létrehozásának elvi indoklását, majd egyesítették a román Babeş Egyetemmel. Lett belőle Babeş—Bolyai, majd ezután se nem Babeş, se nem Bolyai, csak Cluj-Napoca Egyeteme, amelynek keretében gyakorlatilag megszűnt a magyar nyelvű oktatás. Hogy megannyi diszciplínából alig néhány humán tantárgy még anyanyelvünkön sorvadozik, a lényegen semmit sem módosít. Az elszigetelődés elleni küzdelem jegyében került sor azután valamennyi fontos tanintézményünk egyesítésére, majd teljes vagy részleges megszüntetésére... Ilyen sorsra jutott többek között a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium tanítóképzője, a kolozsvári mezőgazdasági Főiskola, a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet (zenei és képzőművészeti tagozattal), a marosvásárhelyi Pedagógiai Főiskola. 400-500 éves fennállás után így szűntek meg létezni a kultúrhistóriánk büszkeségeiként számon tartott kollégiumaink, amilyen volt: a kolozsvári Református Kollégium, a marosvásárhelyi Református Kollégium, a sepsiszentgyörgyi Mikó Kollégium, a gyulafehérvári Majláth Kollé-

gium, a zilahi Wesselényi Kollégium, és ezekhez hasonló fellegvárai a kisebbségi kultúrának Váradon, Szatmáron, Aradon és Temesváron, Csíkszeredában stb. Hogy ezek nem szűntek meg, csak átalakultak, a kornak követelményei szerint? Valóban csak átalakultak és módosulnak folyamatosan. Évenként csökkentett magyar tanítási nyelvű osztályokkal működnek, míg a román osztályok számát ott is növelik — főleg a Székelyföldön —, ahol azt csupán 4-5 román nemzetiségű tanuló érdeke kívánja. A hírhedt numerus clausus szellemében megszabott nemzetiségi keretektől így szorúlnak ki és kényszerülnek román osztályokba magyar tanulók hatalmas tömegei, amelyeknek létszáma húsz évvel ezelőtt kb. 40000 volt. Hogy ma mennyien vannak? Államtitok. Olyannyira, hogy idén már több megyei székhelyen betiltották a osztálynévsorokat tartalmazó ballagási kártyák kinyomtatását is. Ezek ugyanis az anyanyelvi oktatás rohamos térvesztéséről árulkodhatnak... A csöndes, de szívós, százcú taktikával működő gyakorlat folyamán az anyanyelvi oktatás terét nagyjából az elemi oktatás terére szűkítették. Azért mondom, hogy nagyjából, mert hiszen mutatóba maradtak még közép- és felsőbb szintű keretek is, amelyekkel szükség esetén példálózni lehet. Ezeknek arányait a reális szükségletekhez képest csak az a statisztikai fölmérés mutatná ki, amelyből kiderül: mekkora az iskolaköteles magyar gyermekek létszáma, és ezzel szemben hány helyet biztosít számukra a minisztériumtól megszabott „nemzetiségi keret”. Statisztika híján eddig a már betiltott érettségi kártyák jelezték, hogy például a székelyföldi városok román tanítási nyelvű osztályaiban a tanulók 90 százaléka magyar nemzetiségű. A választás szabadsága, mondják erre cinikusan tanügyminisztériumi elmék! Nem! Ez a kényszer választása. Ez lenne az elnöki jelentés szerint a „reális jog és lehetőség a tanuláshoz a nemzetiségek anyanyelvéen is...” E tudatosan ködösítő fogalmazásban az *is* szócskának félrevezető szerepe akkor is megmarad, ha ezt a „reális jogot” csak egyetlenegy szál gyermek igazolja. Ennek az állapotnak mihamarabbi eljövételét hajszolják az olyan intézkedések, mint:

— a magyar nyelvű tankönyveket szerkesztő munkaközösségek megszüntetése Kolozsvárott és Váradon;

— magyar nyelven egy szót sem értő tanítók, tanárok tömeges kihelyezése a Székelyföld városaiba és falvaiba, és nem egy helyt olyanformán, hogy a magyar nemzetiségű pedagógusokat bocsátanak el, vagy helyeznek át lakóhelyüktől távoli kisebb körzetekbe;

— a kolozsvári egyetem magyar szakos végzettjeinek kihelyezése a mellék-szakra való hivatkozással — amely román, francia vagy német és angol —, az ország legtávolabbi, keleti és déli megyéibe, ahonnan sok ezer magyar értelmiségi próbál immár évtizedek óta erdélyi szülőföldjére visszavergődni;

— történelem szakos, magyar nemzetiségű tanárok, tanítók áthelyezése képzettségüktől idegen munkakörökbe azzal a nyílt indoklással, hogy Románia történelmét csak román nemzetiségű személy taníthatja.

A példákat még sorolni lehetne...

És hányan vannak még, akik milyen okok miatt várják útlevelüket a végleges távozásra! És hányan vannak, akik ehhez hasonló okok miatt a törvénytelen határátlépés halálos veszedelmeit is vállalják! Hasonló okot mondok, de törvényesen indokolatlan, és főleg értelmiségieknél tartott, évek óta zajló, sorozatos házkutatásokat értek rajta. Amikor aranykutatás címén történelmi tárgyú könyveket koboznak el európai hírű professzoroktól, íróktól, tanároktól, amikor néhány magyarországi újság, folyóirat elegendő ok a rendőrségi zaklatáshoz, és emberi megaláztatáshoz, amikor egy huszárosan zsinórozott „magyar kabát” elegendő ok a hatósági megpofoztatáshoz...

Levelem befejezéseként pedig hadd fűzzek néhány megjegyzést a csupán futólag említett nemzetiségi sérelmek gyászos következményeihez. Ez pedig: a tömeges kivándorlás drámasorozata... Ne kerüljünk a szót: tömeges menekülés az ezeréves szülőföldről... Miért vajon? A távozás oka? Gyermekük jövőjének a féltése. Mitől? Attól az iskolapolitikától, amely megannyi óvatos taktikázás után ma már nyíltan és gátlástalanul fosztja meg a magyar nemzetiségű tanulók újabb tömegeit az anyanyelvi oktatás maradék lehetőségeitől is... A mind nagyobb mértéket öltő nemzetiségi emigrálás ránk nézve katasztrofális folyamatát semmi sem képes megállítani, csak olyan megújított nemzetiségi-politikai gyakorlat, amelynek elvi alapja: a nemzetiségek kollektív jogainak elismerése, a kulturális önrendelkezés, annak tudomásulvétele, hogy miként a nemzet, ugyanúgy a nemzetiség is letagadhatatlan társadalmi-történelmi kategória, jól meghatározott etnikum, amely elemi, emberi jogok alapján akarja megőrizni sajátos, kollektív egyéniségét. Csak olyan intézkedések segíthetnek, amelyek az okozat végső okait szüntetik meg radikálisan és idejében. Még mielőtt a helyben maradtak töredékcsapata el nem mondja maga is: fúmus Troes! Legutolsó menedékébe húzódtott reményem sugallja, hogy ha meg is fogyatkozunk, azért nem jutunk Ilion népének sorsára. Az Időnek biztató jeleit észleljük” (*Sütő András*, 1993. 269-295). (Kiemelések tölem. M. F.)

Ez a biztató jel íratta meg Sütő Andrással ugyanebben az évben, 1988-ban, *Sinkovits Imréhez* azt a levelet, amely a Kossuth Rádióban is elhangzott: *Maradok, másként nem tehetek!* „Maradok — és magamban hozzáteszem: — Maradok, másként nem tehetek... Mert az iskoláinkból nagyrészt kiszorult anyanyelvünk, ha bűvópatakká lesz is valameddig, újból felszínre jut egyszer... De kinek a nevében szólhasson bárki nemzetiségi jogról, ha eltűnik a nemzetiség? Kivel térjen vissza a bűvópatakká lett anyanyelv? Kinek a gyermekei előtt nyisson kaput a majdani Bethlen-kollégium?... Mert sokan vallják még: mi maradunk, másként nem tehetünk! Maradunk és küzdeni fogunk a fennmaradásunkért, elmondván újból a költővel, ama hajdani kolozsvárral: ahogy lehet!... Mert ahonnan világgá szóródik egy nemzetiség: ott kinek terítheti meg majd akár isteni csoda is az áhított jognak asztalát?... Ki-ki a saját keresztjét hordozza, és e kálváriás gondot mindezekelőtt úgy hívják: Gyermek.

Gyermek és anyanyelv, így tehát mentésre szorult jövőd. Gyermek és nemzeti kultúra, gyermek és annak jogos, indokolt féltése a mindennapok kisebbségi megaláztatásaitól, sőt szaporodó tragédiáktól is a nyelvi megbélyegzettségben...

De nem csupán személyes múlt: közösségi történelmünk is ez a néma tüntetés, nemzedékek végtelen láncolatának önvédelmi harca, szenvedésem otthontemtő, áldozatos fáradalma, a román néppel együtt megélt századaink tanulsága — örökség is tehát, amely ránk bízott s amely csak velünk, általunk létezhet a jövő számára. E feloldhatatlan és kölcsönös kötöttségben talán nem önámítás azt mondanom tehát: nemcsak én tekintem magam a szülőföld sírhantjelöltjének: a szülőföld is ragaszkodik hozzám. Nem azért, hogy csekélységgel bárkinek eldicsekedjék, hanem mert adósa vagyok. Keserves állapotában ezután is tanúszkodnom kell az igazam mellett — ahogy lehet, amíg lehetséges” (Sütő András, 1993. 196-202.).

A ma már leleplezett sztálini népiirtások után, az emberi jogok iránti komolyabb figyelem idején, miként sikerült fényes nappal, Európa és a nagyvilág szemé láttára, sőt annak cinkos segítségével kitakarítani Romániából a zsidókat, gyerekeket is, és az Erdélyben, a Bánságban 800 éve honos szász, sváb lakosságot, gyerekeket is! Magyar nemzeti közösségünk következett volna! A homogenizálás érdekében! Újra Sütő Andrást hívom segítségül: A második világháborút követő békeszerződések idejére a román hatalom ünnepire borotválkozott, frakkot öltött, hogy minél európaibb hatást keltsen a győztes hatalmak előtt. A nemzetiségek iránti demokratikus nagylelkűséget is bizonyítani akarta. Bizonyos tehát, hogy az ún. *Nemzetiségi Statútum* ezért készült el annak idején. Hogy aduként tessenek le a győztesek asztalára. De mint kiderült: csak ideiglenes bizonyíték kellett, nem alkalmazás végett. Az a Statútum megjelent a román kormány és a parlament Hivatalos Közlönyében, de soha többet nem esett szó róla, bár a mai napig sem vonta vissza senki. Miután a nagyhatalmak Erdély ügyében teljesítették Románia követeléseit, s Statútum szerzői összenevettek, és a kezüket dörzsölve vetették félre nagykeblű ígéreteiket” (Sütő András, 1993. 22.).

Sütő András harcostársaként említi *Király Károlyt* is, akinek levelei, szövegei szintén „*tényeket, az igazat mondták. Vaskorszakra jellemző tényeket soroltak föl az aranykorszaknak énekelt időkben*” (Sütő András, 1993. 125.). Érvényes ez a megállapítás Sütő András írásaira is, műveire, drámáira, hiszen nem hiába tiltották be a megjelentetésüket, színpadra állításukat.

Beke Györggyel vallom, hogy „*mindeme történelmi hátterét föl kellett vetítenem, hogy érteni lehessen a magyar oktatásért folytatott harc újabb szakaszának jellegét*” (Beke György, 1993. 85.). Hiszen anyanyelvoktatásunk 1918-tól számított korszakolása nem zárult le az 1989-es eseményekkel, csupán új alfejezete nyílt.